

GEORG BRANDES

EN INDIEN IEMAND AFDOET VAN DE woorden des boeks dezer profetie, God zal zijn deel afdoen uit het boek des levens, en uit de heilige stad en uit hetgene in dit boek geschreven is."

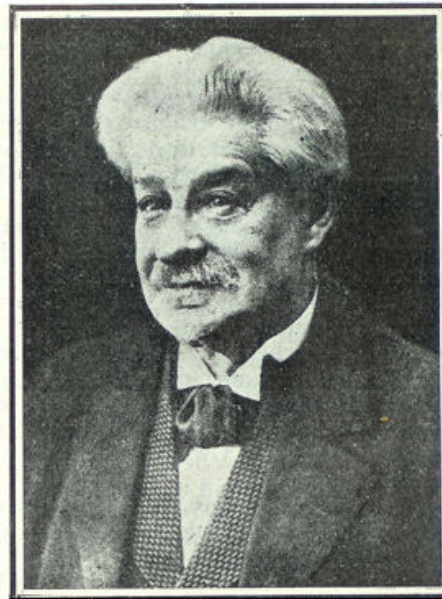
Georg Brandes, de groote schrijver, historicus en letterkundige, vóór jaren een man naar wien men luisterde, is de eeuwigheid ingegaan. Hoe? Of hij in zijn laatste oogenblikken nog gedacht heeft aan de hierboven geuite Bijbelwoorden uit de Openbaring? Het is maar twee jaar geleden, dat hij een tekstschrift uitgaf „De sage van Jesus," dat de bedoeling had het geloof in de geschiedkundigheid van Christus en de Schriften aan te tasten. De sage van Christus. Hoe weemoedig staan wij aan het doodsbed van dezen eertijds internationalen groote.

Eenmaal een leider in het geestelijk leven van zijn land, Denemarken, en een figuur van Europeesche beteekenis, hebben de stroomingen van den tijd hem en zijn werk links laten liggen en door de hardnekkigheid, waarmee hij vasthield aan zijn verouderde inzichten en overtuigingen, werd hij tenslotte een merkwaardigheid als uit een museum. Wanneer hij nog ter sprake kwam, was het om de ontwikkeling in de denkwijze der moderne menschheid aan hem af te meten.

Alle idealen en alle verwachtingen, die de laatste helft der negentiende eeuw hebben verwacht, heeft Brandes onder de jongeren van zijn land uitgedragen. Het geloof in den vooruitgang en in den vrijen mensch heeft hij hartstochtelijk beleden. Hij hield niet van droomen, maar schiep zichzelf een „godsdienst," dien hij met het verstand beredeneeren kon. Hij wilde van de letteren, dat zij de eigentijdsche problemen zouden stellen en in debat brengen. Dat de mensch van nature slecht is, wilde hij niet belijden. Brandes bedoelde een breed program van maatschappelijken vooruitgang te ontwikkelen in vrijzinnig-democratischen geest. De gedachten aan flinke hervorming, steunende op een vaag menschheids-idealisme, konden hem echter niet blijvend bevredigen. Hij werd door de denkbeelden van een Nietzsche beïnvloed. In overeenstemming daarmee ging hij zich in zijn literair-wetenschappelijken arbeid meer toeleggen op de studie van groote persoonlijkheden. Zijn heldenvereering bracht hem wederom aan de spits van de nieuwe stroomingen, die tegen het natuurgeloof ingingen. Het naturalisme, dat het leven geheel beheerscht, zag door factoren van erfelijkheid en milieu, verdroeg zich niet met geloof in de beslissende kracht van de groote persoonlijkheid.

Maar ook in deze nieuwe overtuiging bleef Brandes een verbitterde tegenstander van alle geestelijk gezag. Met een Voltairiaansch hart tegen Kerk en Christendom vervuld, klampte hij zich vast aan zijn ontkenningen van al wat heilig is. Al wat er zoo pl.m. 1890 opkwam aan verlangens en inzichten bij een menschheid, die, in den droom van den vooruitgang bitter bedrogen en door de ontwikkeling van het stoffelijk leven bedreigd, de ziel en haar eeuwige nooden weer in het midden plaatste van haar strevingen, is buiten Brandes omgegaan. De opnieuw opwakende behoefte aan godsdienstig leven, aan persoonlijk contact tuschen God en schepsel, is hem vreemd en onbegrijpelijk gebleven.

Na den oorlog heeft hij van zijn geestelijke vereenzaming uit, zijn teleurstelling over de religieuze oplossing uitgesproken in een artikel, dat met bitterheid den

terugkeer tot het Christendom erkende. Maar noch de geestesgroei bij zijn leerlingen, noch de ontwikkeling der artistieke en maatschappelijke denkbeelden, noch zelfs de wereldoorlog hadden Brandes iets geleerd. Geheel in zich zelf opgesloten, vol verachting voor de menigte en zich bedwelmend aan zijn heldenvereering, bleef hij zijn oude idealen getrouw met grenzenlooze hardnekkigheid. Sprak hij nog een enkele maal, zoo was het de stem uit een ver, ver verleden, die nauwelijks nog werd opgemerkt.

Een somber waas hangt over zijn sterfbed. Hoe heerlijk het Woord: „Zalig zijn zij, die in den Heere sterven." Wat brengt ons aardse goedheid, als wij geen deel hebben aan het zaligmakend bloed van Christus?

✠

B.

WACHTEN

Gelijk een kind, dat, vol intens begeeren den dag van vreugd en kinderzaligheid, van lang vooruit gedroomd genieten beidt, naarmate het verlangen gaat vermeeren met spanning en al zuchtend telt de keeren van schoolgaan, die 't nog van 't genieten scheidt en vindt dat toch die tijd al trager glijdt, en maar zoo moeilijk zelfbedwang kan leeren,

zoo zijn wij, grooten, hunk'rend naar geluk, naar vreugdherstel, naar kentering van tijden, naar licht in 't duister, leniging van lijden, en bij der dagen monotoon verglijden valt 't onze ziel vaak moeilijk te belijden: „God helpt Zijn kind op *Zijn tijd* uit den druk."

✠

H. W. A.